

M. MAGDALENA GELABERT I MIRÓ

Antoni M. Alcover i les dones

El model social i el poder de les dones que dibuixa
Antoni M. Alcover a l'*Aplec de Rondalles Mallorquines*

PREMI MALLORCA D'ASSAIG 2018



EDICIONS **DOCUMENTA** BALEAR

2019

PRESENTACIÓ

Treballar en la investigació d'algun aspecte al voltant de la figura mítica d'Antoni M. Alcover és sempre estimulants i sorprenent. Quan s'agafa un cap de fil, és difícil amollar-lo sense haver explorat els aspectes que van sorgint al llarg del procés perquè una troballa ens du a una altra i, com si es tractàs dels personatges que menen la trama d'una novella, és com si marcassin el ritme de la recerca i en conduïssin el curs.

Aquest treball que presentam apareix com a conseqüència d'una extensa investigació prèvia. Fa uns anys, ens proposàrem analitzar quin era el paper de la dona a l'*Aplec de Rondalles Mallorquines* d'Antoni M. Alcover i investírem un procés d'anàlisi aprofundida sobre aquesta obra i, de manera especial, sobre com s'hi tracta la figura femenina.¹

Una vegada enllestida la investigació sobre la figura de la dona a les rondalles d'Alcover en la qual analitzàrem tant les dades objectives com les xifres sobre els homes i dones que hi apareixen i el seu tractament des de múltiples aspectes, pensàrem que era necessari continuar la investigació i arribar a l'enfront per saber quin va ser el paper del canonge manacorí en l'enfocament social de les rondalles. Nombroses traces ens indicaven que Alcover hi tenia un paper destacat en la concepció positiva de les dones i en els seus papers actius i poderosos.

1. La conseqüència d'aquesta investigació, que constituïa una part molt important de la nostra tesi doctoral, és la publicació del llibre *La dona a les Rondalles Mallorquines d'Antoni M. Alcover* (2018a).

Per això, el present treball va molt més enllà, pren com a base la feina prèvia i la projecta cap a altres caires i horitzons que quedaren sense explorar. És la culminació d'una tasca investigadora de molts d'anys que treu a llum conclusions sorprenents i agosarades però minuciosament argumentades i provades amb l'estudi científic acompanyat d'una sòlida base bibliogràfica.

Una vegada comprovat el paper d'Antoni M. Alcover en relació amb les rondalles, que destaca no només com a folklorista i recopilador sinó que s'acosta al d'autoria literària, podem envestir l'estudi des d'una nova òptica. La investigació que segueix mostra com és de poderosa la seva mà en la concepció i en la redacció de les rondalles, la qual cosa confirma el reconeixement que el poble de Mallorca li ha manifestat al llarg de generacions. Una de les preguntes que quedaven pendents i que es resolen amb la present investigació és quin és el pes de l'Alcover escriptor en relació amb l'Alcover folklorista. Hi ha una sèrie de factors que ens han servit per analitzar-ho, sobretot, l'estudi comparatiu de les edicions i les llibretes manuscrites que li serviren com a punt de partida.

La nostra investigació es basa en l'*Aplec de Rondalles Mallorquines* d'Antoni M. Alcover, i se centra en un total de 433 rondalles que hem analitzat i estudiat a partir de la base de dades titulada Dona i rondalles, construïda expressament a partir d'un programari informàtic per al nostre ús particular. Tot partint d'un examen de l'estat de la qüestió i d'una base bibliogràfica extensa, hem realitzat una anàlisi exhaustiva i detallada de les edicions de l'*Aplec de Rondalles Mallorquines d'En Jordi d'es Racó* des de la perspectiva d'estudis de gènere, des de la perspectiva literària i des de l'etnopoètica, i les hem comparades amb els manuscrits dels quals beuen aquestes edicions.

La font usada per a la nostra investigació ha estat l'*Aplec de Rondalles Mallorquines d'En Jordi d'es Racó* d'Antoni M. Alcover a partir dels manuscrits i de les edicions que segueixen. Les referències corresponen a les edicions que nosaltres hem usat, ja que hi

ha nombroses diferències entre una i altra, tant en les publicades per Alcover com en les posteriors.

- **Manuscrits:** *Alcover Notes de rondayes I, II, III, IV, VI i Alcover Notes preses al vol dels contadors de Rondayes V*. Llibretes originals manuscrites.
- **Edicions realitzades per Alcover (1896-1931):** *Aplech de Rondayes Mallorquines d'En Jordi des Racó*. Vol I-XII. Editors diversos.²
- **Edicions posteriors a Alcover Edició popular (1936-1972):** *Aplec de Rondaies Mallorquines d'En Jordi d'es Racó*. Vol. I a XXIV. Palma, Editorial Moll.
- **Edició definitiva o crítica (1996-2017):** *Aplec de Rondaies Mallorquines d'En Jordi d'es Racó*. Vol. I a VII. Edició crítica a cura de Josep Antoni Grimalt i Jaume Guiscafrè. Palma, Editorial Moll.

Com a font d'informació bàsica, hem de citar el portal <http://rondcat.arxiudefolklore.cat/> al qual hem acudit de manera constant i continuada per tal de completar les dades catalogràfiques i de tipus rondallístic, entre d'altres. En general, en relació amb els aspectes ortotipogràfics, per a l'elaboració d'aquest treball ens hem guiat per l'obra *Ortotipografia* dels professors Josep M. Pujol i Joan Solà (2011). En cas de dubte per qüestions molt específiques, hem agafat com a model les opcions adoptades per Josep A. Grimalt i Jaume Guiscafrè per a l'edició definitiva o crítica. Al llarg del treball, les citacions de les fonts primàries són indicades de la manera següent: en primer lloc, figura el títol

2. Vegeu les referències bibliogràfiques corresponents.

de la rondalla i el tipus rondallístic, per al qual s'ha usat l'índex de tipus establert per Aarne-Thomson-Uther, el catàleg internacional que classifica les rondalles d'arreu del món. A continuació hi ha el nom de l'autor amb l'abreviació ALC. seguida per les lletres GG., quan es tracta de l'edició crítica o definitiva de Josep A. Grimalt i Jaume Guiscafrè; o M. quan el volum forma part de l'edició popular de Francesc de B. Moll. Posteriorment, s'esmenta en numeració romana el número de volum: I-VII, per a l'edició de Grimalt i Guiscafrè i I-XXIV, per a l'edició de Moll. Per acabar, s'inclou entre parèntesis l'any d'edició i la pàgina o les pàgines corresponents de la rondalla.

Per a les citacions de les llibretes manuscrites, s'afegeix a l'abreviació ALC. l'abreviatura Lta. el número de plagueta corresponent en numeració romana: I-VI, el número de pàgina manuscrit corresponent entre parèntesis, i el títol de la rondalla, si escau. S'ha unificat el títol de l'aplec a partir d'aquesta forma: *Aplec de Rondaies Mallorquines d'En Jordi d'es Racó* ja que apareix de maneres diferents segons les edicions, d'aquesta manera aplicam aquesta denominació per referir-nos tant a les edicions o a la referència preferent com a les llibretes manuscrites. Les referències textuais corresponents als manuscrits es detallen entre claudàtors per tal de distingir clarament quins són els fragments corresponents a les edicions o als manuscrits.

Acompanyam la base documental primària analitzada, d'una consideració inicial, argumentada i contrastada bibliogràficament, sobre el paper d'Antoni M. Alcover en la tasca de recopiació de versions i de la informació que li permeté escriure les rondalles. També l'acompanyam d'una contextualització centrada, de manera especial, en el moment històric que emmarca la figura d'Alcover per poder-nos centrar, específicament, en l'anàlisi del model social que apareix a les seves rondalles. Així, observam com es presenten traces d'un model matriarcal implícit en el qual destaquen aspectes significatius com la matrilinealitat o el

poder de decisió de les dones, al costat del model patriarcal o d'un altre que anomenam mixt, per l'equilibri que planteja.

Més endavant, analitzam quina era la situació de la dona en temps d'Antoni M. Alcover per poder contrastar i avaluar adequadament quina és la seva aportació personal amb relació al paper de la dona, la qual cosa demostram amb una argumentació basada en la comparació entre els manuscrits i les edicions. Així, demostram que Antoni M. Alcover fa, sovint, un tractament en positiu dels personatges femenins.

La investigació es detura en altres aspectes significatius com són la reproducció de prejudicis i tòpics contra les dones, els episodis de violència a les rondalles –tant analitzam com i quan s'exerceix la violència cap a la dona com cap a infants o altres persones–, la qual cosa es contraposa a la força de l'amor en relació amb la figura de la dona i es complementa amb l'ús de la paraula com a eina poderosa des de l'ús que es fa del llenguatge en relació amb les dones, com del llenguatge de les dones mateixes. Les conclusions confirmen els resultats de les hipòtesis plantejades i els expliquen de manera sintètica. Les referències bibliogràfiques clouen l'estudi.